

Нооруз майрамыңыздар
кут болсун!!!

Сабактын темасы: Салам сага, санжыралуу Ноорузум!

Сабактын максаты:

1. Окуучулар ата-бабадан мурас катары отуп, ушул кунго келип жеткен Нооруз майрамы тууралуу тушунук алышат. Майрамда сөзсүз түрдө сүмөлөк кайнатылаарын билишет.
2. Ыймандуулукка, адептуулукко, ата-эне, эл-журт алдындагы милдетин сезе билууго, улуу муундарды сыйлай билууго тарбияланышат.
3. Окуучулар чыгармачылык жондомдуулугун онуктурушат.

Сабактын формасы: адабий-музыкалык кече.

Сабактын жабдылышы: дубал газета, улуттук буюмдар, DVD, диск.

Сабактын журушу:

Уюштуруу. Күү уктурулат. Коноктор жайгаштырылат. Арча тутотуп бир окуучу кирет.

1-окуучу:

- Алас, алас, алас,

Ар балээден калас.

Айдан аман, жылдан эсен бололу.

Жакшылыкты тенир берди,

Жарык күндү кеңири берди,

Орообуз данга толсун!

Оозубуз нанга толсун!

2-окуучу: Нооруз майрамыңыздар куттуу болсун,

Үйүнөргө бакыт консун.

Башынарга баш кошулуп,

Данынарга дан кошулсун.

3-окуучу: Ууртунардан күлкү,

Жүзүнөрдөн нур кетпесин!

Быйылкы жыл жакшылыктын

Токчулуктун жылы болсун.

4-окуучу: Байыркы Чыгыш элдеринде, ошонун ичинде кыргыздарда 2000 жылдан ашуун убактан бери күн менен тундун тендешкен кунун жаңы жыл – Нооруз дешкен.

5-окуучу: Нооруз – фарсы тилиндеги нав-жаңы, руз-күн деген сөзүнөн алынган. Ал бара-бара турк тилдериндеги элдерге төл сөз катары өтөт.

Нооруз –

- Жаркыраган жаздын

- Жаштык жигердин

- Күжүрмөн эмгектин

- Жакшы тилек умуттун

- Биримдуулуктун

- Кайрымдуулуктун

- Боорукердиктин

- Ыймандуулуктун

- Адилеттуулуктун

- Таттуу, даамдуу жайыл дасторкондун майрамы.

6-окуучу: Келди Нооруз жер энебиз нан берсин,

Жериме көк, жер жайнаган мал берсин,

Канат бутак өсүп, тукум жаңырып,

Бешиктерге бакыт шерик жан берсин.

7-окуучу: Келди Нооруз, жаңырып кун, жаны тилек,

Өмүргө бир кылчайып ойлонуучу.

Белгилеп амандыгын ар бир адам,

Кубаныч ар бир үйдө тойлонуучу.

8-окуучу: Келди Нооруз, дил майрамы жаркыраган,

Күндүн нуру төгүлүп дүйнө шандуу.

Өлбөгөн жан жазды кордү кубанып,

Кыбырап күнгө умтулду бардык жандуу.

9-окуучу: Нооруз жалган куран айынын 20сынан 21ине караган түнү өткөрүлгөн. Бул кунду баары: кары-жашына карабай чыдамсыздык менен кутушкөн.

10-окуучу: Алар жаңы жылга жаңы кийимдерди даярдашкан. Алсак, карыялар, байбичелер ак, жашыл түстүү кездемелерден кийимдерди, көйнөктөрдү кийишкен.

11-окуучу: Ушул куну колунда барлар бей-бечараларга кайыр-садага беришкен.

12-окуучу: Ушул күнү Баба дыйкандар мол түшүмдү сурашып, үрөндү жакшылыкка жумшалсын деп себишкен.

13-окуучу: Ушул күнү айыл-ападагылар жаңы жыл бизге оттой ысык жашоону алып келишсин дешип, балбылдата от жагышып, тегеренип бий бийлешкен.

14-окуучу: Ушул күнү ага-туугандар, достор, коншу-колондор бири-бири менен таарынышып журушсо, элдешишкен жана кечирим сурашкан.

15-окуучу: Ошентип, алардын биринин да көкүрөгүндө кири калбаган.

16-окуучу: Мына ушунусу менен Нооруз майрамы барктуу да, данктуу да болгон. Ошентип, Нооруз майрамын жылга-жыл улаар, өмүргө-өмүр улаар – улуу күндү тосуп алдык.

Куш келипсиз Нооруз!

Жер жарылып чөп чыгып,

Желин айрылып сүт чыксын.

Ар балээ бизден алыс болсун,

Дасторкон жайылып береке толсун.

17-окуучу: Ноорузга арналган тамак-аштын эң сыйлуусу, өткөрө сыйлуусу сүмөлөк менен чоң көжө болгон. Сүмөлөктүн келип чыгышы жөнүндө, эл ичинде ар кандай уламыштар айтылат, алардын бирин угуп көрөлү:

Илгери өткөн заманда, жаркыраган жаздын алгачкы айында, калкты ачарчылык каптайт. Эл ичин өлүм-житим аралайт. Жумурай-журттун айласы куруп, самандай сапырылат. Ошол заманда бир аялдын көп балдары бар экен. Кыйынчылык, жокчулуктан балдарынын жей турган тамагы жок. Алар тамак сурап ыйлашат. Эне эмне айла кылаарын билбей чоң казанга сууну куюп, ташты салып, кайната баштайт. Балдарына “мына азыр оокат бышайын деп калды” деген жоопту айтып, ыйлап, оттон жагып олтуруп, балдары да өзү да уктап калышат. Эртең менен ойгонуп карашса казандагы таш кайнап, сүмөлөккө айланып калганын көрүшөт. Мына ошондуктан сүмөлөк сырдуу дагы ыйык дагы тамак деп аталып калган дешет.

Сүмөлөк жасаш үчүн адегенде буудайды жууп, тазалап алабыз. Аны тегиз тактага жайып, күнүгө суу куюп турабыз. Ал жети күндө даяр болот, өнүп чыккан буудайдын узундугу 1-2 см ден ашыш керек. Буудай көп өсүп кетсе сүмөлөк кычкыл, даамсыз болуп калат. Өнүп даяр болгон буудайды жанчып, сууга салып сүзүп алабыз. Сүзүп алынган сууларды казанга куябыз. Сүмөлөккө сүзүп алынган суу, ун, 40 таш салынат. Жакшы тилек айтып, сүмөлөктү тынбай аралаштырып туру керек. Сүмөлөк эң узак 6-8 саат кайнап быша турган тамак. Сүмөлөктү баштаардан мурда жети токоч салынат. Жети күндө буудай өнөт. Жети саны кыргыз үчүн ыйык сан. Ноорудун дагы жети түрдүү тамагы бар. Алар: сүмөлөк, көк самса, бадырак, май талкан, эжигей, ширин күрүч, курут.

Сабакты жыйынтыктоо.

“ Арыба, Нооруз!

Келе бер, Нооруз!

Элибиз айдан аман, жылдан эсен болсун!

Талаабызга ак нан берсин!

Алдыбыздан ак дасторкон,

Башыбыздан бак-дөөлөт,

Ырыс-кешик, ынтымак,

Узун өмүр ырашкерчилик кетпесин!” деген баталар жакында кирип келчу “Нооруз” майрамында

берилет. Нооруз майрамы кайдан келбесин, анын символдору менен ритуалдары эмнени билдирбесин, кайсы ишенимге таандык болбосун – бул майрам миндеген жылдар бою жер бетиндеги көптөгөн элдерин чыныгы элдик майрамы катары калууда. Аны 2010-жылы БУУ адамзаттын маданий мурасы деп жарыя кылып, “Бардык элдердин Эл аралык майрамы” деп бекитип берген.

Үй тапшырмасы. Синквейн түзүү. Сүмөлөк.

Ыйык, таттуу.

Өнөт, кайнайт, бышат.

Сүмөлөк Ноорудун символикалык тамагы.

Таттуу тамак

Сабактын темасы: Нооруз майрамы

Сабактын максаты: Нооруз майрамынын өтүүшүн белгилөө менен

ата-бабаларыбыздын каада-салттары боюнча түшүнүктөрдү тереңдетет.

Сабактын жүрүшү:

- Нооруз майрамынын майрамдалышы;
- Кыргыз элинин майрамдык дасторконунун даярдалышы;
- Улуттук оюндардын жүрүшү боюнча маалыматтады берүү.

Урматтуу биздин меймандар! Кымбатуу окуучулар! Жаз алдынан кылтыйып чыккан байчечекей, кайкып учкан чабалекей, балдыр тили балдай татыган бала, бетинен нур төгүлгөн мээрман эне, кажыбаган кайратман эне, кажыбаган кайратман ата, деги бүт жаратылыш, Жан жаныбар да, жаз келгенде жанданып, ажарланып көркүнө чыгат. Мына ушундай күндө, күн менен түн теңелгенде жакшылыкты, токчулукту койнуна кысып, кут менен шат кылып Нооруз келет.

Эмесе азыр сиздердин астыңыздарда 8»е» классынын окуучуларынын улуттук салты унутпай улоо, үйлөнүү, ата-салтын кадырлоо максатындагы Нооруз майрамына арналган тарбиялык саатыбызды ачык деп жарыялоого уруксат этиңиздер.

1-окуучу: Ассалоом аллейкум, кадырлуу коноктор!

2-окуучу: Саламатсыздарбы, ага-эжелер!

1. Асылзаада апалар!

2. Пейилинен кут төгүлгөн мырзалар!

1. Керр маралдай селкилер!

2. Сиздерди Нооруз шаңында

1. Тоо гүлүндөй сулуулукту

2. Тоо булагындай тунуктукту

1. Арчадай жаштыкты

2. Наристедей тазалыкты

1. Ысыккөлдөй тереңдикти

2. Кыргыз пейилиндей кенендикти каалайбыз!

1. Бабалардан байырлаган конуш жайдан

Байыртадан келе жаткан Нооруз майрам

Мынакей астыңарга келип калды

Апалар түтөт арча, богун камдан

2. Дасторкон толо нан болсун

Башыбызга бакыт-таалай консун

Адамдар дайым ак пейил болуп

Дасторкон дайымкенин болсун!

Хор: «Нооруз»

Улуу аян түн келди

Дыйканга жыргал күн келди

Түндүгүндү түрүп кой

Мейманыңа күлүп кой

Алас³ ар балээден калас
Дасторконун жайнатып
Сүмөлөгүн кайнатып
Умай эне куту бар
Дасторкондун жыты бар

Алас³ ар балээден калас
Нооруз, Нооруз, Нооруз
Ушул учурда Умай эне арчаны менен баарын аластап чыгат:

Ала, алас, алас
Ар балээден калас
Айдан Аман, жылдан эсен болоду
Жарык түндү кенири берсин
Орообуз нанга толсун
Оозубуз нанга толсун
Балкеттин баары
Ушуну менен чыгып жок болсун!

1-Алып баруучу:

Келгин куштар жаз келгенин күбөлөп,
Келди Нооруз, кайнап көжө, сүмөлөк.
Эрте жазда ачылган кош гүлдөрдөй,
Жигит кызга, кыз жигитке сүйөнөт.

2- алып баруучу:

Келди Нооруз жаңы күн,
Бизге сунуп жаз гүлүн
Жаңы күндү тосолу
Жарык маанай, достук күнүн

1. Нооруз жөнүндө тарых барактарынан.

НООРУЗ

Борбордук Азия элдери байыртадан эле аздектеп келген, эң бир сүймөнчүктүү майрам. Нооруз майрамы элдик эсеп боюнча жаңы жылдын келиши. Бул мезгил күн менен түндүн теңелишине тура келип, ошондуктан майрам 21-мартта белгиленет. Нооруз – жаңы күн дегенди билдиретю себеби, ушул күн узарып, кышы менен жатканжердин тоңу кетип, бозоргон жер бетине жан кире баштайт, жер жарылып көк чыгат. Ошондуктан, Нооруз жаркыраган жаздын, жашарган көктөмдүн, жакшы үмүт тилек менен биримдүүлүктүн, кайрымдуулук менен боорукерликтин майрамы катары эсептелип, ушул күнү дасторкон кенен жайылып, Нооруздун сый тамагы сүмөлөк менен чоң көжө сыяктуу атайын, майрамга арналып даярдалган даамдар коюлуп, элибиз бири-бирине болгон жакшы тилектерин айтышып, ниеттерин билдиришкен. Ушул күнү бардык жерде балбылдата от жагашып, отгун үстүнөн чоң, Кичине дебестен секириришип, алардын арасынан малды да айдап өтүшкөн. Үй ичин, короону, бак-шактарды арча, чекенди күйгүзүп аласташкан. Аластоодо:

Алас, алас, алас,
Ар балээден калас!

Жакшылыкты Теңир берди,
Жарык күндү кеңири берди..

сыяктуу каалоолор, ой- тилектер айтылган. Ушул күнү Баба Дыйкандан мол түшүм сурашып, үрөндү жакшылыкка жумшалсын деп себишет. Ага-туугандар, достор, коңшу-колондор бири-бирин сыйлашып, таарыннычтарын жазып, кечирим сурашкан, көкүрөгүндө кир калбагыдай дилин тазартышкан. Мына ушунусу менен Нооруз барктуу жана нарктуу. Нооруз жыл башы болгондуктан улуттук майрамдардын эң улусу жана эң эле салтанаттуусу.

Кыргыз эли эзелтеден белгилеп келген бул улуттук майрам бир кездерде дин майрамы катары жерилип келсе, кийинки жылдары демократиянын шарданы менен кайрадан жанданып, өз денгээлинде майрамдалып келатат.

2-окуучу: Нооруз жер жүзүндөгү эң алгачкы майрамдардын бири. Анын Биздин заманга чейинки IV кылымдан мурда эле пайда болуп, азыркы мезгилде да жашап жатышы дүйнөдөгү эң байыркы дин – Зорастризмге байланыштуу.

2. Бир жолу Зорастр жазгы Нооруз майрамынын убагында таңга маал (хаома) сыйкырдуу ичимдик жасоо үчүн суу алмакчы болуп дарыяга келет. Ал так ортосунан суну сузуп, кайра жээкке чыкканда, б.а. ошол маалда жазгы таңдын жыпар жыт аңкыган айдыңында бир керемет көрүнүш пайда болот.

1. Алып баруучу: Ошол күндөн баштап Зорастр өтүлүүчү

Жети (7) майрамдын жетинчисин бүт мусулман элинин улуу майрамы Нооруз (жаңы күн)- жаңы жыл майрамын атайылап байыркы нугуна салып, жаз баарына күн менен түндүн теңелген учуруна туташтырган

2. Алып баруучу: Ошентип, Нооруз жаркыраган жаздын, жаштык жигердин күжүрмөн эмгектин, жакшы тилек-үмүттүн биримдүүлүктүн, ыйман-адентүүлүктүн таттуу, даамдуу жайыл дасторкондун майрамы. Ал элибизде өтүүчү майрамдардын эң улуусу, эң бир салтанаттуусу болгон. Бул күндүн чын куран айынын 20сынан-21не караган түнү өткөрүшкөн.

1. Алып баруучу: Эмесе, Нооруду күлкү –шаттыкка аралаш ыр күү, элдик оюндар, улуттук каада – салттар, элдик оозеки чыгармачылыктын бири макалдарды, жаңылмачтарды айтуу менен бирге Нооруз тоюнун шаңын шаңга бөлөйлү.

2. Дикломациялар: Нооруз майрамы

Жаңы жылга жаз мезгили жарашкан,
Жашыруун сыйкыр нурун тараткан.
Ушул күнү күн менен түн теңелип,
Күн узарат жан жаныбар самашкан.

3. Нооруз майрам жергебизге келе Бер,
Бакыт, таалай үндөрүн себе кел.
Элге жерге ак тилегин айтышып,
Аластасын ак элечек энелер.

4. Жыл жаңырып бүчүр бүрдөп дарактан,

Кыргыз эли

Айдын

Жууар

Содикна

Куштар сайрайт көчө бойлоп баратсаң,
Нооруз майрам жаңылануу майрамы,
Жан дүйнөдө үмүттөрдү жараткан.

Нооруз

5. Нооруз майрам жаңы жылы элимдин,
Берекесин арттырып кел жеримдин.
Жакшы тилек үмүттөргө жарашкан,
Жаратылыш майрамындай сезилдиң.

Асс

2. Алып баруучу: Ырдасак ырдан баштайлы.

Ыр: «Кыргыз калкым»

«Кыргыз калкым»

Кемер кур, кемсел өтүк, ак калпагым
Кээ бирөө билбей жүрөт анын баркын
Элиме белги берип тааныштырган
Атыңдан кагылайын кыргыз калкым

Үйүнө конок келсе жүзү жарык
Кой союп күтүп алуу ата салты
Кызыгып кымыз берип май жедирген
Пейлиңден кагылайын кыргыз калкы

Ооз комуз, кыл кыяк, чоор үнү менен
Комузун коңгуролуу үч кыл таккан
Чер жазып чертип жатып кыргызым деп
Айланам акылыңдан ойлоп тапкан.

1. Көрктүү да кооз саймалап,
Көп гүлдөр өсүп жайнаган
Жасантып жердин келбетин
Жаз мезгил келди кайрадан.

2.
Күүлөнүп алыс жайлардан
Келгин куш келип байыр алган
Токойду, бакты аралап
Жаз мезгил келди кайрадан

3.
Талаасын дыйкан айдаган
Эгин өсүп чайпалган
Жашыл түс кирип мейкинге
Жаз мезгил келди кайрадан

Нооруз

Асс

Нооруз

4. Козу-улак ойноп маараган

Желеге кулун байлаган

Кымызга, айран, сүткө бай

Жаз мезгил келди кайрадан.

1-Алып баруучу:

Мына ушинтип, жергебизге жаз келди.

Жаз менен кошо майрамдар келди. Жаз мезгилинде кайсы майрамдарды

майрамдайбыз? Окуучулар жооп беришет:

-8-март Аялдар майрамы

-21-март Нооруз майрамы

-1-май Эмгекчилердин майрамы

-9май- Жеңиш күнү

-5май- Конституция күнү ж.б.

2- алып баруучу:

Кыргыз элинин майрамдык дасторконунун даярдалышы жана Улуттук оюндардын жүрүшүнө көңүл буралы. Бул боюнча окуучулар маалыматтарды беришишет.